

BISERICĂ, COMUNITATE ȘI PATRONAJ ÎN BRAȘOVUL SECOLULUI AL XIV-LEA

I. *Chestiuni terminologice*

Termenul de „patronaj” descrie o relație împrumutată din dreptul roman, care se stabilește între patron și clientul acestuia. Practic, între cei doi se desfășoară o relație de interdependență, în care primul are obligația de a-l proteja pe cel de-al doilea. Această relație va fi împrumutată de creștinism, care însă, o va adapta propriilor necesități – sfântul, prin dubla sa existență (atât în cer, cât și pe pământ), ar putea să-și protejeze clienții (credincioșii), care i se adresează prin diferite acțiuni devoționale. Prin urmare, are loc o nuanțare a relației anterior reglementată de dreptul roman, în sensul în care patronul nu mai este prezent fizic, ci supranatural, ceea ce duce la stabilirea unei relații destul de complexe între cele două părți.

Deși Biserica l-a considerat mereu pe Iisus Hristos drept protector al său, noua relație ce se putea stabili între sfinți și credincioși a devenit din ce în ce mai prezentă în creștinismul de la sfârșitul Antichității Târzii și începutul Evului Mediu. Relația patronală se instaura odată cu dedicarea unui altar sau a unei biserici unui sau mai multor sfinți, iar odată stabilită, această conexiune ar fi urmat să asigure credincioșilor protecție și intercesiune în relația cu divinitatea. Frecvent, patronajul sfântului asupra unei biserici parohiale se extindea și asupra comunității, devenind un factor de coeziune prin intermediul acțiunilor devoționale. Cu toate acestea, în perioade și regiuni diferite, s-a optat pentru diverși sfinți patroni, ceea ce însemna că o schimbare era posibilă și, nu de puține ori, aceasta se datora fie unei anumite mode prezente în epocă, fie unor influențe de natură politică, religioasă sau socială¹. Mai mult, odată cu renașterea orașului ca formă de coexistență umană, în secolele XI-XIII, a avut loc o diversificare a patronajului, datorată multiplicării meșteșugurilor (diferite bresle aveau drept patroni diferiți sfinți) și a instituțiilor ecleziastice (biserica parohială, conventuri ale ordinelor mendicante și spitale) prezente în interiorul zidurilor sale.

Pe parcursul acestui articol voi încerca să creionez calea urmată în secolul al XIV-lea de orașul Brașov, pentru stabilirea unui astfel de sfânt patron și modalitatea în care intercesiunea acestuia se va extinde la nivelul întregii comunități urbane.

II. *Începuturile Brașovului medieval*

¹ Helmut Flachenecker, *Researching “Patrocinia” in German-speaking Lands*, în Graham Jones (ed.), *Saints of Europe. Studies Towards A Survey of Cults and Culture*, Donington, Shaun Tyas, 2003, pp. 76-78.

Prima atestare documentară a Brașovului ne oferă numele *Corona*, în anul 1235, în contextul unei liste a mănăstirilor premonstratense vizitate de abatele Friedrich von Hamborn în Ungaria medievală; în cazul de față, era vorba de un convent feminin. Cu toate acestea, întemeierea orașului a fost pusă în legătură cu prezența cavalerilor teutoni în Țara Bârsei. Pe baza unor cercetări detaliate a erorilor prezente în cronicile brașovene din secolele XVI-XVIII, în care anul de întemeiere este considerat a fi 1203, s-a emis ipoteza că începuturile așezării brașovene ar fi mai degrabă apropiate anilor 1212-1213².

Trebuie să mai remarcăm faptul că Brașovul medieval s-a dezvoltat din câteva așezări distincte, existente în următoarele zone: Șchei, Blumăna, Brașovul Vechi și nucleul orașului fortificat de mai târziu³. Astfel, prima menționare documentară a Brașovului se referă în exclusivitate la acest nucleu pre-urban, cu numele de *Corona*, de la care orașul medieval propriu-zis își va fi preluat denumirea germană de *Kronstadt*, pe când celelalte trei au avut calitatea de suburbii.

Așezarea *Corona* era poziționată într-o vale bine apărată în mod natural din trei direcții, însă departe de orice drum important de tranzit. Spre exemplu, Paul Niedermaier lansează ipoteza că, până la jumătatea secolului al XIII-lea, aceasta a cunoscut o extindere lentă⁴, iar numărul de familii pe care îl putea găzdui varia între 20 și 30⁵. Așezarea, în opinia sa, beneficia de cel puțin o formă minimă de fortificare cu palisadă, în a cărei perimetru se regăseau probabil câteva clădiri: biserica, cimitirul și un turn cu rol de veghe și refugiu⁶.

Despre mănăstirea premonstratensă de la Brașov se cunosc foarte puține lucruri, menționarea sa în *Catalogus Ninivensis* fiind, de altfel, și singurul izvor existent. Cert este faptul că mănăstirea brașoveană nu s-a bucurat de o existență îndelungată, fiind cel mai probabil distrusă în urma invaziei tătare din anul 1241, fără a mai fi refăcută ulterior. Câteva informații interesante cu privire la amplasamentul acesteia, dar fără a beneficia de argumente solide, le aduce Pavel Binder. Acesta susține că așezământul cistercian al beghinelor din Brașov (considerat mai recent, drept o abație a călugărițelor cisterciene⁷) – plasat în

² Gernot Nussbächer, *Când a fost întemeiată Corona?*, în *idem, Din cronici și hrisoave. Contribuții la istoria Transilvaniei*, București, Kriterion, 1987, pp. 25-26.

³ Paul Niedermaier, *Siebenbürgische Städte: Forschungen zur städtebaulichen und architektonischen Entwicklung von Handwerksorten zwischen dem 12. und 16. Jahrhundert*, București, Kriterion, 1979, p. 123.

⁴ *Ibidem*, pp. 124-125.

⁵ *Idem, Der mittelalterliche Städtebau in Siebenbürgen, im Banat und im Kreischgebiet*, vol. I, Heidelberg, Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde, 1996, p. 229.

⁶ *Ibidem*, p. 230.

⁷ Șerban Turcuș, Veronica Turcuș, *Ordinul Cistercian în Transilvania Medievală*, București, România Press, 2003, pp. 345-349.

imediată vecinătate a bisericii parohiale, denumit „Curtea Sfintei Ecaterina” și atestat abia la 1388 – ar fi fost de fapt continuatorul vechii comunități premonstratense⁸.

III. Biserica parohială din Brașov

a. Aspecte arheologice și arhitectonice

Construcția unei biserici parohiale la Brașov a început, într-o formă gotică, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, cel mai probabil între anii 1383-1385. Cu toate acestea, biserica a cunoscut și o fază anterioară, demonstrată în urma unor săpături „de ocazie”, realizate în anul 1937, pentru instalarea sistemului de încălzire. S-au scos atunci la lumină două fragmente de ziduri din tuf neted pe bază de piatră de râu, lipite la sud și nord de fundația actuală a corului, pe interior, în lungimea a două travee, al căror capăt vestic se întoarce spre interior într-un unghi de 90°, dar care se continuă și în direcția vestică, depășind arcul de triumf. În cor a fost consemnat un fragment scurt de zid din piatră de calcar, cu linia ușor curbată, paralel cu zidul actual al corului, dar independent structural de acesta. În colateralele navei au fost descoperite fragmente de fundații, și ele paralele cu zidul actual (Fig. 1). Obiceiul de a înmormânta în incinta bisericii a afectat probabil mare parte a vechilor fundații existente și astfel, nu se pot emite foarte multe opinii privind planimetria, elevația, stilul sau mărimea edificiului anterior⁹. Printre ipotezele cele mai interesante enunțate în urma acestor descoperiri, nu foarte numeroase de altfel, se încadrează și teoria potrivit căreia biserica anterioară actualului edificiu ar fi aparținut, de fapt, mănăstirii premonstratense, devenită ulterior biserică parohială¹⁰.

În ciuda acestor mărturii arheologice parcimonioase, s-a putut totuși determina că biserica parohială începută în deceniul nouă al secolului al XIV-lea a păstrat orientarea axei longitudinale vest-est a edificiului precedent. Pe de altă parte, s-a studiat faptul că bisericile săsești din Țara Bârsei sunt cele mai bune exemple pentru a studia legătura dintre aliniamentul vest-est și dedicația acestora, susținându-se că aceste edificii au fost construite într-un interval de timp clar și sub influențe arhitecturale bine stabilite. S-a observat că, în cazul bisericilor medievale din Țara Bârsei, nu există o orientare estică perfectă, ci ele au fost proiectate astfel încât să existe o deviație care să integreze incidența solară a zilei de celebrare a sfântului patron. Practic, se dorea ca, de sărbătoarea hramului, lumina soarelui să cadă într-un anumit fel pe cor. Cu toate acestea, chestiunea orientării nu trebuie

⁸ Pavel Binder, *Unele probleme referitoare la prima mențiune documentară a Brașovului*, în *Cumidava*, III (1969), pp. 127-129.

⁹ Ágnes Bálint, *Biserica Neagră din Brașov – noi propuneri privind cronologia și contextul construcției*, în *Ars Transsilvaniae*, XIX (2009), p. 8.

¹⁰ *Ibidem*, p. 7.

văzută ca fiind perfectă, tocmai prin prisma variabilelor la care erau supuși constructorii, precum cunoștințele matematice și astronomice sau utilizarea și acuratețea instrumentelor pentru determinarea punctelor cardinale¹¹.

Astfel, construcția bisericii anterioare Bisericii Negre a fost considerată simultană cu cele din Prejmer, Hărman, Feldioara și Brașovul Vechi, probabil în prima jumătate a secolului al XIII-lea. În cazul bisericii din Prejmer, dedicată Sfintei Cruci (14 septembrie) și a cărei înălțare a fost pusă în legătură cu prezența Cavalerilor Teutoni, se constată o abatere de 2° față de aliniamentul care ar integra incidența solară a sărbătoririi patronajului. Însă orientarea, datorită proximității calendaristice, a fost realizată pe direcția echinocțiului de toamnă, fiind astfel, cea mai exactă și sigură aliniere vest-est din Țara Bârsei. Biserica din Hărman este dedicată Sfântului Nicolae însă aliniamentul, cu o foarte mică eroare, este realizat în conformitate cu sărbătorirea translației relicvelor sale la Bari (9 mai). Biserica din Feldioara, vechiul centru teuton din Țara Bârsei, a fost patronată de Fecioara Maria, iar orientarea axei a fost realizată fără nicio greșeală, în concordanță cu data de 15 august. În ceea ce privește biserica din Brașovul Vechi, aici există o eroare de 1° (ce indică data de 27 august) față de aliniamentul care ar corespunde sărbătoririi Sfântului Bartolomeu, patronul bisericii, respectiv, 24 august¹². Așadar,, o abatere de 1° ar fi echivalentă cu aproximativ trei zile calendaristice, după cum ne arată și cazul bisericii din Prejmer.

În cazul Bisericii Negre, care păstrează aliniamentul edificiului anterior, există o abatere de 18° spre nord a axei vest-est. Calculele au demonstrat că această orientare nu poate fi pusă în legătură cu sărbătoarea Fecioarei Maria, patronul oficial al bisericii parohiale din Brașov, ci trădează faptul că aliniamentul Bisericii Negre corespunde celebrării unui sfânt prezent în calendarul liturgic către jumătatea lunii mai¹³. Însă problema identificării dedicației inițiale face obiectul unui studiu mai amplu, aflat în curs de publicare¹⁴.

Prin urmare, o dovadă evidentă a schimbării hramului bisericii parohiale din Brașov rezidă în orientarea bisericii de secol XIII, biserică contemporană cu mărturia documentară, care indică posibilitatea ca aceasta să fie la origini o biserică de mănăstire.

b. Aspecte juridice

Posibilitatea existenței unei biserici parohiale anterioare anilor 1383-1385

¹¹ Alfred Prox, *Die Ostung der Burzenländer mittelalterlichen Kirchen*, în *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*, VIII (1985), 1, pp. 27-29.

¹² *Ibidem*, pp. 30-33.

¹³ *Ibidem*, pp. 31-32.

¹⁴ Alexandru Ștefan, *Saint Corona – a First Patron Saint for the Medieval Brașov?*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia*, LVIII (2013), 1 (sub tipar).

provine și din direcția mărturiilor documentare. Într-un document emis la 30 noiembrie 1336 de către Chanadin, arhiepiscopul de Strigoni, este amintit un Mihail în funcția de decan de Brașov (referindu-se la Capitlul Țării Bârsei) și paroh de Brașov¹⁵. Un document brașovean, emis la 25 aprilie 1342, care se referă la o donație testamentară în favoarea mănăstirii dominicane a Sfinților Petru și Pavel, îi avea ca emitenți pe Mihail (parohul de Brașov și decanul de Bârsa – amintit și în 1336), Ioan și Iacob (comiții de Bârsa, respectiv Bistrița) și patru orășeni, anume vilicul Iacob, comitele Herbord, Nicolae (fiul lui Thebard) și Conrad de Ghimbav¹⁶. La 18 octombrie 1351, Ștefan, ducele Transilvaniei, l-a amintit în funcția de decan (referire la Capitlul Țării Bârsei) și paroh de Brașov pe Nicolae¹⁷; cel din urmă a fost prezent în documente până în anul 1377.

Prima mențiune a documentară a hramului a avut loc însă abia în 5 august 1377, printr-o scrisoare a papei Grigore al XI-lea care îl confirmă pe Toma, fiul decedatului Matei Szes de Brașov, drept paroh la biserica parohială a Fecioarei Maria din Brașov¹⁸.

Cele patru documente amintite sunt semnificative pentru demersul nostru întrucât ne arată că menționarea hramului bisericii parohiale din Brașov (1377) a precedat cu câțiva ani debutul ridicării unui nou edificiu de cult (1383-1385), aceasta în condițiile în care, despre o biserică parohială în orașul Brașov se poate vorbi cel mai devreme din anul 1336 iar, timp de 41 de ani, acesta a avut cel puțin trei parohi.

Prin urmare, bazându-ne pe teoria integrării incidenței solare a zilei de celebrare a patronului în orientarea est-vest a bisericii anterioare Bisericii Negre, este probabil ca modificarea hramului să fi survenit în contextul unei modificări tutelare asupra bisericii din așezarea Corona¹⁹ și poate fără ca edificiul inițial să se fi terminat vreodată din cauza numeroaselor incursiuni tătare de până la jumătatea secolului al XIV-lea²⁰.

Însă, schimbarea hramului unei biserici mai poate fi determinată, pe lângă modificarea patronajului temporal, și de alte considerente, precum reconstrucția

¹⁵ *Documente privind Istoria României*, C, Veacul XIV, vol. III, București, Editura Academiei RPR, 1953, doc. 309, pp. 399-401.

¹⁶ *DIR C*, Veacul XIV, vol. IV, București, Editura Academiei RPR, 1954, doc. 74, p. 73.

¹⁷ *Documenta Romaniae Historica*, C, vol. X, București, Editura Academiei RSR, 1977, doc. 69, pp. 66-67.

¹⁸ *DRH C*, vol. XV, București, Editura Academiei Române, 2006, doc. 190, pp. 294-296.

¹⁹ Flachenecker, *Researching "Patrocinia"*, pp. 82-83.

²⁰ Bălint, *Biserica Neagră*, p. 6.

unei biserici ruinate sau preferința pentru un sfânt patron „celebru”²¹. Dacă prima dintre aceste variante nu poate fi aplicată în cazul acestei biserici parohiale (reconstrucția fiind ulterioară primei atestări documentare a hramului), preferința pentru intercesiunea mariană ar putea fi strâns legată de dezvoltarea politică și economică a orașului Brașov, mai ales după jumătatea secolului al XIV-lea.

Afirmarea politică a vechii așezări Corona începe în prima jumătate a secolului al XIV-lea, paralel cu dezvoltarea sa urbană. Actul testamentar din anul 1342 folosește o terminologie specifică organizării administrative de tip urban, cei patru orășeni fiind considerați a fi membri ai unui sfat orășenesc incipient²². La 28 martie 1353, regele Ludovic I (1342-1382) a confirmat cetățenilor orașului Brașov vechile lor privilegii²³, iar la 23 iunie 1358, aflăm că la conducerea orașului se aflau un jude și mai mulți jurați (fără a se specifica numărul și numele acestora)²⁴. Importanța economică tot mai mare a orașului a dus la creșterea rolului administrativ al acestuia în Țara Bârsei. Drept urmare, la 19 noiembrie 1377, a fost reconfirmată subordonarea celor 13 localități săsești a Țării Bârsei față de Brașov (Ghimbav, Cristian, Râșnov, Vulcan, Codlea, Feldioara, Măieruș, Rotbav, Hălchiu, Hărman, Sânpetru, Bod și Prejmer), sate în care magistratul orașului avea puteri depline²⁵. Prima listă completă a membrilor magistraturii brașovene apare abia într-un document din 23 martie 1397, privind o serie de hotărâri referitoare la reconstrucția și întreținerea morii din Bod. Astfel, după menționarea judeului, Johannes Sydenswancz, și a vilicului, Martinus Robantini, urmează numele a 16 jurați ai orașului (*cives iurati*): Nycolaus Andrae, Jacobus Dyabolus, Petrus Nycolai, Salomon Daudidis, Petrus Nonler, Johannes Syfridi, Cristianus Eychorn, Johannes Mathei, Nycolaus arcufex, Nycolaus Schade, Antonius Sanderi, Johannes comes, Laurencius Schawer, Nycholaus Anashelmi, Johannes aurifaber și Jacobus Wynandi²⁶.

Paralel cu dezvoltarea instituțională, a doua jumătate a secolului al XIV-lea a reprezentat pentru Brașovul medieval și o perioadă de importante transformări economice și sociale prin prisma numeroaselor privilegii comerciale acordate de regii Ungariei, Ludovic I și Sigismund de Luxemburg (1387-1437). Printre primele privilegii comerciale ale Brașovului a fost cel acordat la 28 iunie 1358, privind libera trecere a negustorilor brașoveni până la Dunăre, pe drumul dintre Siret și Ialomița

²¹ Arnold Huttmann, Alfred Prox, *Corona – Zur Entstehungsgeschichte von Kronstadt*, în *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*, IX (1986), 1, p. 11.

²² Gernot Nussbächer, *Caietele Corona. Contribuții la istoria Brașovului*, vol. V, Brașov, Aldus, 2006, p. 20.

²³ DRH C, vol. X, doc. nr. 181, pp. 192-196

²⁴ DRH C, vol. XI, București, Editura Academiei RSR, 1981, doc. 287, p. 297.

²⁵ DRH C, vol. XV, doc. 214, pp. 343-346.

²⁶ Ub, vol. III, Sibiu, 1902, doc. 1391, pp. 175-176.

(drumul Brăilei)²⁷. La 1 mai 1364, tot Ludovic I a acordat brașovenilor dreptul de târg anual cu privilegiile identice cu ale târgului din Buda²⁸. Vladislav Vlaicu, domnul Țării Românești, stabilea la 20 ianuarie 1368 vămile pe care negustorii brașoveni le vor plăti în țara sa²⁹. În același an, la 22 iunie, Ludovic I acorda scutire de vamă negustorilor lui Dimitrie, principele tătarilor, urmând ca negustorii brașoveni să se bucure de drepturi similare în țara acestuia³⁰. La 18 decembrie 1369, regele Ungariei a acordat Brașovului drept de depozit pentru produsele textile aduse din spațiul german și polonez³¹. Câțiva ani mai târziu, la 13 ianuarie 1374, Ludovic I a îngăduit orașenilor din Brașov să topească și să vândă ceară în aceleași condiții ca și cei din Sibiu³². În timpul domniei sale, Sigismund de Luxemburg a reconfirmat mai multe privilegii regale date Brașovului de către Ludovic I, tocmai din cauza importanței sale crescânde în regiune, toate acestea transformând orașul într-un avanpost al Occidentului, în preajma Orientului, capabil să mijlocească schimbul de mărfuri³³.

Un eveniment important care a marcat viața bisericească a Brașovului medieval este conflictul izbucnit între Capitlul Țării Bârsei și decanul acestuia, Nicolae, parohul de Feldioara, care ținea întrunirile în biserica parohială din Feldioara și nu în cea din Brașov, conform tradiției. Pentru rezolvarea acestuia, intervine însuși Dumitru, arhiepiscopul de Strigoniu, cardinal și legat al Scaunului Apostolic în Ungaria, care i-a ordonat, la 1 septembrie 1379, preotului Nicolae să înceteze cu aceste abuzuri³⁴. Disensiunile par a se fi rezolvat întrucât, la 20 octombrie 1380, Capitlul Țării Bârsei s-a angajat în fața magistratului brașovean să asigure pacea spirituală la nivelul capitlului și să își țină adunările în orașul Brașov, iar magistratul s-a obligat față de acesta la supunere în toate chestiunile bisericești și la plata dijmelor³⁵.

Drept urmare, putem constata o dezvoltare treptată a orașului Brașov, care a dus la formarea nu doar a unui oraș complex, ci și a unei societăți urbane la fel de complexe, care l-a locuit și care l-a transformat permanent. Din acest punct de vedere, credem că preferința pentru intercesiunea mariană a fost o alegere

²⁷ DRH C, vol. XI, doc. 287, p. 297.

²⁸ DRH C, vol. XII, București, Editura Academiei RSR, 1985, doc. 281, pp. 272-274.

²⁹ DRH C, vol. XIII, București, Editura Academiei Române, 1991, doc. 286, pp. 450-452.

³⁰ *Ibidem*, doc. 332, pp. 522-523.

³¹ *Ibidem*, doc. 447, pp. 681-683.

³² DRH C, vol. XIV, București, Editura Academiei Române, 2002, doc. 292, pp. 435-436.

³³ Gernot Nussbächer, *Privilegiile comerciale ale Brașovului*, în Vasile Oltean et al., *Brașov – monografie comercială*, Brașov, Camera de Comerț și Industrie Brașov, 2004, pp. 30-31.

³⁴ DRH C, vol. XV, doc. 405, pp. 614-617.

³⁵ *Ibidem*, doc. 504, 505, pp. 784-788.

comunitară conștientă, fiind explicabilă dorința orașului de a-și reconstrui din temelii biserica parohială, în condițiile în care acesta și-a impus anterior patronajul, prin modificarea dedicației. Noua construcție avea în primul rând, menirea de a fi pe măsura notorietății sfântului patron iar, în al doilea rând, ea trebuia să corespundă noilor realități sociale și politice ale Brașovului, din a doua jumătate a secolului al XIV-lea.

Fecioara Maria a devenit, în cazul Brașovului medieval, nu doar patronul divin al bisericii parohiale, ci al unei întregi comunități urbane în plină afirmare, iar complexitatea acestei relații a fost cel mai bine exprimată printr-o sinteză iconografică. Una dintre statuile care decorează contraforturile corului Bisericii Negre, încadrată cronologic între anii 1430-1440³⁶, o înfățișează pe Fecioara Maria cu Pruncul, iar la picioarele acesteia este amplasat un scut heraldic cu o coroană trilobată (Fig. 2), în fapt simbolul heraldic al orașului Brașov (Fig. 3) – o coroană izolată și deschisă cu trei fleuroane în formă de crini – folosit în sigiliul orașului încă dinaintea anului 1378³⁷. Prin amplasarea simbolului heraldic la baza acestei statui, comunitatea urbană stabilește o relație patronală directă ce urma să-i confere protecție și intercesiune în raporturile cu divinitatea, orașul punându-se astfel, în mod simbolic, la picioarele Fecioarei. Mai mult, nici amplasarea statuii pe un contrafort, cu vederea spre Piața și Casa Sfatului, centrul vieții urbane a Brașovului medieval, nu a fost întâmplătoare (Fig. 4, 5), având rolul de a potența protecția mariană asupra întregului oraș.

IV. Concluzii

Orașul medieval a fost un spațiu strict delimitat de zidurile sale, ziduri care nu doar a asigurat protecția acestuia, dar a permis și cristalizarea unei identități pentru cei care locuiau în perimetrul delimitat de ele. Spațiul public al unui oraș medieval a fost dominat de două elemente deosebit de importante – biserica parohială și piața centrală. Dacă piața centrală a reprezentat mediul în care s-a exersat convivialitatea cetățenilor, biserica parohială a fost cea care a individualizat orașul medieval mai ales prin intermediul patronului/patronilor care jucau rolul unui catalizator de sorginte divină al identității urbane³⁸. Cazul Brașovului medieval, pe parcursul secolului al XIV-lea, nu face obiecție acestei paradigme – comunitatea urbană a fost cea care a preluat probabila biserică a unei mănăstiri premonstratense distruse cu un secol în urmă și a transformat-o într-o biserică

³⁶ Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române. Vol. I. Arta în perioada de dezvoltare a feudalismului*, București, Editura Academiei RPR, 1959, p. 322.

³⁷ Harald Roth, *Kronstadt in Siebenbürgen: eine kleine Stadtgeschichte*, Köln, Böhlau Verlag, 2010, p. 55.

³⁸ Carmen Florea, *Identitate urbană și patronaj marian în Evul Mediu târziu*, în *Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica*, V (2008), pp. 60-61.

parohială, impunându-și tutela printr-o evidentă schimbare a dedicației sale în favoarea Fecioarei Maria.

Însă, secolul al XIV-lea a reprezentat pentru orașul Brașov o perioadă de transformări fundamentale. După cum am văzut, importanța politică și religioasă a Brașovului la nivelul Țării Bârsei a fost dublată de un rol comercial semnificativ în acest colț european. Prin urmare, decizia orașului de a-și reconstrui biserica parohială, impresionantă prin dimensiuni și reprezentativă pentru comunitatea urbană, s-a suprapus necesităților de mediere divină garantată de patronajul unui sfânt ales anterior, al cărui prestigiu era foarte greu, dacă nu chiar imposibil de a fi contestat.

Sucesiunea cronologică atipică a informațiilor referitoare la biserica parohială brașoveană – menționarea mai multor preoți parohi (începând cu 1336), prima atestare a hramului (1377) și deschiderea șantierului (1383-1385) –, precum și a mărturiilor arheologice care marchează o schimbare a dedicației ecleziale ne indică faptul că patronajul marian este în acest caz, un construct devoțional conștient și deliberat, care s-a manifestat nu doar la nivelul bisericii parohiale, ci s-a extins și asupra întregii comunități urbane.

ALEXANDRU ȘTEFAN

Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

ABREVIERI

DIR C – *Documente privind istoria României. C. Transilvania*, București, Editura Academiei Române

DRH C – *Documenta Romaniae Historica*, C. Transilvania, București, Editura Academiei Române

Ub – Franz Zimmermann, Carl Werner, Georg Müller, Michael Auner, Gustav Gündisch, Herta Gündisch, Gernot Nussbächer, Konrad G. Gündisch (Hg.), *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. I-VII (1191-1496), Hermannstadt, Bukarest, Verein für siebenbürgische Landeskunde, Verlag der Rumänischen Akademie, 1892-1991.

CHURCH, COMMUNITY AND PATRONAGE IN 14TH CENTURY BRAȘOV

Abstract

In 14th century, the town of Brașov aimed to accomplish an important project, specific to the urban medieval life – the building of a parish church. However, the establishment of this town was related with the presence of a Premonstratensian monastery in the 13th century and some archaeological evidence attested the existence of an earlier

church, probably belonging to this convent. As a result, the local community stood in front of a greater challenge – the reconstruction and the reconsideration of an entirely new relational system, with the divinity in order with its ambitions: the independent building of a parish church as a sign of urban power; the construction of an edifice that would impress with its proportions, and the placement of the church under the protection of a certain saint that would support the present and the future goals of this community. Our study wishes to follow the approach in which the urban community of medieval Brașov transformed not only structurally but also ideologically the old monastic church into a parish one. Therefore, the path pursued by the town can be seen throughout its placement under the protection of a saint with an absolute celebrity. Furthermore, this association was embodied into a sculptural representation of the Holy Virgin, kept until this day on the exterior of the Black Church with the role of illustrating the relation of the patronage between medieval Brașov and its divine mediator.

KEYWORDS: previous church, patron saint, church alignment, Holy Virgin, parish priests, urban authority.

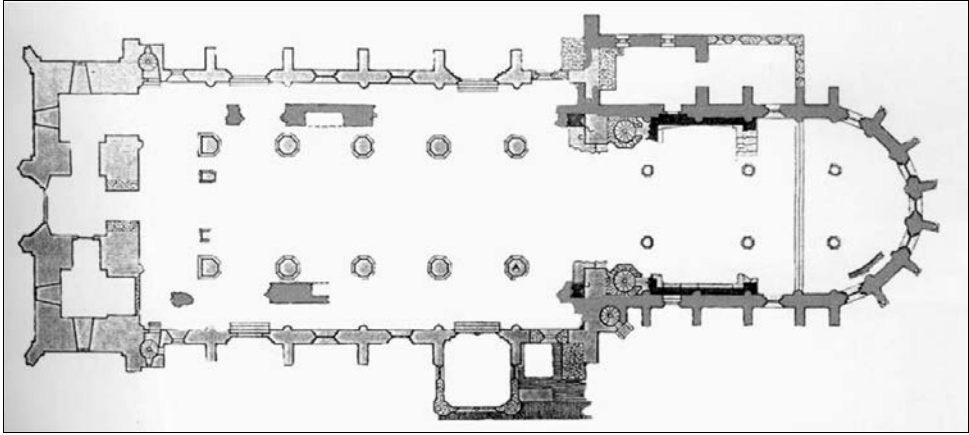

Fig. 1. Planul Bisericii Negre cu interpretări ale descoperirilor arheologice din anul 1937 (Bálint, *Biserica Neagră*, fig. 2).

Fig. 2. Fecioara Maria pe un contrafort al Bisericii Negre (1430-1440) (foto autor).

Fig. 3. Sigiliul orașului Brașov folosit înainte de 1378 cu textul *S(igillum) CIVITATIS DE CORONA CIVITATE* (Roth, *Kronstadt in Siebenbürgen*, p. 55).

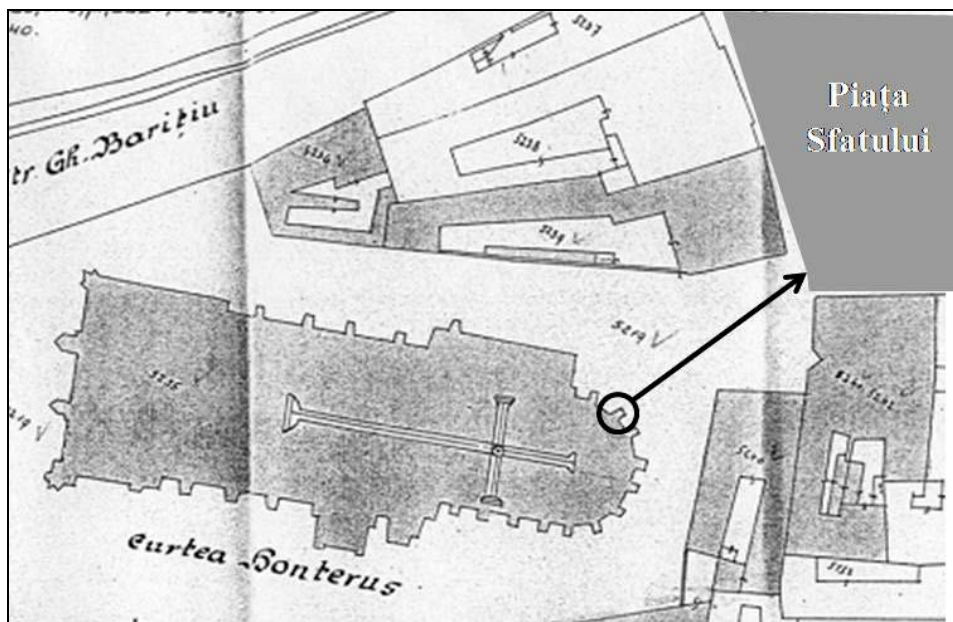

Fig. 4. Plan de situație privind deschiderea Bisericii Negre din Brașov spre Piața Sfatului, cu sublinierea poziției statuii Fecioarei (prelucrarea autorului, după <http://oar.squarespace.com/concurs-johannes-honterus/>).

Fig. 5. Piața și Casa Sfatului din Brașov cu vedere spre Biserica Neagră și localizarea statuii Fecioarei Maria (foto autor).